

CAPUT III.

DE FACULTATIBUS ANIMAE NOSTRAE

51. Quia *verum* et *bonum* sunt duo objecta circa quae omnis operatio animae versatur, hinc generaliter duplex ejus facultas distinguitur, nimirum *cognoscendi* qua in *verum*, et *volendi* qua in *bonum* ferimur. Insuper cum cognoscamus vel per sensus, vel per rationem et intellectum, facultas cognoscendi solet distingui in *inferiorem* seu vim sentiendi, phantasiam, etc. et *superiorem*, quae omnia rationis constitutiva involvit. Porro differentia facultatis superioris et inferioris, non est desumenda ex sola majori claritate actuum; sed ex medio et modo cognoscendi; siquidem frequenter sensibiles cognitionis clariores sunt intellectualibus. Quia autem in praecedentibus (1) dictum est de vi sentiendi, quod non consistat in motibus corporis etc. et de constitutivis rationis (2), nunc pauca erunt addenda, quae et ad has et alias facultates pertinent.

ARTICULUS I.

DE DISCRIMINE INTER FACULTATEM COGNOSCENDI ET VOLENDI

52. Generale discrimen istarum facultatum evidenter colligitur 1°, ex diversitate objecti: quamvis enim *bonum* et *verum* dicantur esse ad invicem praedicabilia, hoc tamen non fit, nisi in abstracto et in se; non autem in concreto et relate ad nos: etenim plura cognitione assequimur, quae praescindendo ab ipso actu cognoscendi, sub nulla determinata bonitatis ratione nobis exhibentur, suntque objectum intellectus non tamen voluntatis. Eruitur 2°, ex diverso agendi modo: nam cognitio veritatis *per se* in intuitu et contemplatione consistit; animus nimirum cognoscendo, seipsum velut imaginem rei cognitae constituens intuetur et contemplatur; e contra apprehensio boni in prosecutione quadam sita est, quatenus illud prosequimur, velut quid quo actu fruimur nosque perficimus: vel saltem quatenus aptum ra-

[1] Praesertim cap. i. art. 1. et 2.

[2] *Logic.* part. 2. art. 4. et seq.

tione etiam sui ipsius invenitur, ut amore sive desiderio unionis comprehendatur: prout igitur intuitus et contemplatio a prosecutione et desiderio unionis, ita facultas cognoscendi et volendi differunt. Secundum hoc discrimen sic breviter exponit S. Thomas (1): *Haec est differentia inter intellectum et voluntatem, quod intellectus fit in actu per hoc quod res intellecta est in intellectu secundum suam similitudinem: voluntas autem fit in actu, non per hoc, quod aliqua similitudo voliti sit in volente, sed ex hoc, quod voluntas habet quamdam inclinationem in rem volitam.* 3°. Formalis conceptus facultatis cognoscendi non involvit conceptum facultatis volendi; ergo facultates istae formaliter differunt.

Differentia haec facultatis intelligendi et volendi non est talis, ut ex ipsa possit erui, dari posse ens intelligentia praeditum, sine voluntate. Quod enim nequeat esse ens voluntate gaudens, quin intelligat, per se evidens est; voluntatis namque praesertim liberae exercitium, supponit necessario rationem et intelligentiam, ut patebit ex dicendis de voluntate. At non minus evidens esse videtur, non posse dari similiter ens sola ratione vel intellectu praeditum, sine voluntate: primo, quia sola contemplatio vel intuitus veritatis constitueret illud ens velut iners et stupidum; secundo, quia ad nullum finem dirigeretur hujusmodi cognitio vel contemplatio: nam finis non dirigit agentem seu operantem, nisi apprehendatur sub ratione boni; apprehendere sub ratione boni prosequendi ordinatur ad voluntatem, et quidem liberam, si fines fuerint plures et aequae boni: praeferre namque unum eorum alteri, est opus libertatis.

Circa doctrinam hanc in genere, nulla fit difficultas. Verum Purchotius cartesianus cum nonnullis aliis, iudicium ad voluntatem non ad intellectum, contra communem philosophorum sententiam, revocat. Oppositum sustenemus sequenti propositione.

PROPOSITIO.

Judicium formaliter et elicitive spectatum, non ad voluntatem sed ad intellectum pertinet

53. Actus quo duae vel plures ideae ut convenientes, vel ut repugnantes apprehenduntur, ingerit animo cognitionem

[1] Part. i. quaest. 27. art. 4. in corp.

ab utraque subjecti et praedicti perceptione distinctam: omnis autem cognitio, cum intuitum dicat, pertinet ad intellectum; ergo et iudicium talem cognitionem exhibens. Deinde frequenter ut convenientia, vel ut repugnantia apprehendimus, quae utpote nobis molesta nec esse, nec cognosci vellemus; ergo saltem in his iudiciis locum non habet voluntas; e. g. dum voluptuosus iudicat: *moriendum sibi esse*. Instar axiomatis habetur, solius intellectus esse tendere in objectum sub ratione veri: iudicium autem semper hoc modo tendit in objectum; neque enim iudicamus, solem lucere, tenebras esse, etc. quia hoc bonum est. Tandem ex communi et rationali hominum persuasiones patet, *iudicare* e. g. hominem esse sapientem, non esse idem ac *velle* ipsum esse sapientem.

54. Opponunt I°. Iudicium est actio qua animus ideas convenientes affirmatione coniungit, vel discrepantes negatione separat; atqui sola voluntas est activa: ergo.

Resp. *Trans. maj.* quia affirmatio vel negatio potius ad enunciationem, quam ad iudicium pertinet. *Dist. min.* sola voluntas est activa cum electione, *conc.* simpliciter, *nego.* Ex eo quod intellectus verum clare propositum nequeat non cognoscere, nonnulli parum recte id exprimunt, dicendo quod intellectus *passive* se habeat relate ad verum: sed aliud est *necessario* agere, aliud *passive* se habere; istud negat principium intrinsecum activitatis; illud vero tantum dominium electionis, quod est solius voluntatis proprium. Cum itaque etiam intellectus sit simpliciter activus, non obstat quod iudicium dicat *actionem* (1).

[1] Si in mentem revoces ea quae superius [n° 49] diximus, facile deprehendes, animum nostrum, neque in ipsis quae mediante corpore experitur sensationibus, esse revera passivum, cum haec, ut ibidem observavimus, ab animi activitate qua corpus continet, efficienter procedant, et corpus ejusque motiones sint tantum occasionale, quamvis necessarium determinativum earum. Quia itaque corpus nec agit, nec potest in animam quae est spiritualis physice agere, et quia *pati*, utpote oppositum *agere* juxta communem acceptionem idem est, ac recipere in se alterius actionem, patet, animum in sentiendo non esse passivum, sed tantum ut plurimum esse necessario determinatum ad sentiendum. Quod si per τ_0 *pati*, intelligatur idem ac experiri aliquid naturali cuiusdam tendentiae oppositum hoc utique sensu animus nedum in sensationibus, sed et in quibusvis aliis molestis affectionibus revera patitur, sive passivus est; eundemque sensum hujus status

Instant I°. Iudicium est assensus sive approbatio convenientiae, vel dissensus sive reprobatio discrepantiae; atqui assensus vel dissensus ad voluntatem spectat; ergo et iudicium.

Resp. *Trans. maj. et dist. min.* assensus in bonum, *conc.* in verum, *nego.* Omittimus *maj.* quia definitio iudicii alias a nobis data (1), et naturam ejus sufficienter exprimit, et a simplici idea vel perceptione distinguit: innuit enim relationem et comparisonem duarum vel plurium idearum, et non simplex perceptio sed perceptio duorum ut convenientium vel ut repugnantium: ideoque non est necesse reponere naturam iudicii in assensu vel annutu. Tandem si assensus aliquis forte admittendus foret in intellectu relate ad verum in genere, et relate ad certitudinem iudiciorum, is necessario distingui deberet ab assensu voluntatis, tendentis semper in objectum sub ratione boni.

Instant II°. Quod est verum, est bonum; quod est falsum est malum; ergo.

Resp. *Dist. ant.* in se et sub diverso respectu, *conc.* relate ad nos, et sub eodem respectu, *nego.* Distinctio patet ex dictis superius (2): bonum enim apprehenditur ut aliquid nos perficiens, verum autem ut objectum contemplationis.

55. Opponit II°. Malebranche (3). Iudicium formaliter situm esse in plena acquiescentia rei cognitae, atqui acquiescentia pendet a voluntate, quae prohibet ulteriorem inquisitionem; ergo. Iudicium, subdit Purchotius, vel est immediate evidens, vel non: si primum, licet necessario, tamen libentissime et ex propensione fertur; si alterum, pendet a libera nostra electione, ut in iudiciis temerariis, quae verti solent: utrumque autem ad voluntatem spectat.

Resp. ad 1^m. *Nego, maj.* Acquiescentia, qua res omnimode iudicata censetur, quia omne prudens dubium de opposito excluditur, non est ipsum iudicium, sed effectus certitudinis illius. Pariter acquiescentia orta ex eo quod voluntas vetet ulteriorem motivorum inquisitionem, pendet quidem a voluntate, sed supponit iudicium jam factum sive convenientiam vel pugnam mediate detectam esse, et haec postrema acquiescentia potest quandoque esse sine sufficienti ra-

passivi videtur confirmare communis agendi ratio. qua fit ut nunquam dicamur *pati*, etsi satis vehementibus gratis tamen sensationibus afficiamur.

(1) *Logic.* part. 1. art. 2. num. 7 et 8.

(2) Hujus artic. n. 52.

(3) *Recherche de la vérité*, lib. 2.

tione judicandi, ut accidit in iis, qui cupiditatibus ducti acquiescunt doctrinis erroneis, noluntque inquirere veritatis motiva; et iudicium sine ipsa, ut in immediate evidentibus cognitionibus, in quas imperium voluntatis influere nequit: ergo acquiescentia non constituit formaliter iudicium, et vice-versa.

Ad 2^m. *Dist. 1^m. par. min.* necessario, et ex propensione rationis in verum, *trans.* ex propensione voluntatis, *nego.* Distinctio patet ex supra dictis (1).

Dist. 2^m. part. min. pendet ab electione mediate, et ratione imperii, *conc.* elicitive et formaliter, *nego.* Etiam in iudiciis mediatis, ubi ratio convenientiae vel pugnae non infert necessitatem metaphysicam intellectui, nec tollit obscuritatem rei, aut tantum est probabilis, quamvis ad voluntatem pertineat intellectui imperare, ut non obstante obscuritate certis rationibus adhaereat nec ultra in inquirendo progrediatur, vel probabilibus innixus opinetur; semper tamen actus ipse iudicii, sive apprehensio duorum ut convenientium, vel ut repugnantium, *elicitive* et *formaliter* ponitur ab intellectu: voluntas vero tantum mediate, et ratione imperii influit in illud, quatenus non accedente ejus imperio, intellectus tale iudicium non poneret, vel saltem ab ejus certitudine resiliret. Hinc et in ipsis rebus Fidei, licet rectissime dicatur, requiri assensus intellectus veritatibus revelatis, ejusque actualis propensio ad easdem admittendas ut certas, ad hoc ut Fides sit meritoria, semper tamen hac in re distinguendum est illud, quod est opus intellectus illuminati supernaturaliter a Deo, scilicet *firma apprehensio quod res ita sit*, ab eo quod est opus voluntatis per Dei gratiam adjunctae, nempe *imperio incliante intellectum, ad ita efficaciter iudicandum*, non obstante quacumque intrinseca aut extrinseca difficultate, vel passionum et cupiditatum oppositione. Atque hic dumtaxat assensus intellectus qui ab imperio voluntatis dependet, est meritorius; nemo siquidem philosophorum aut theologorum, illos intellectus actus in quos ne indirecte quidem influit voluntatis imperium, habuit unquam pro meritoriis. Aliud igitur est, simpliciter apprehendere quod aliquid ita et non aliter sit, et in hoc consistit iudicium *elicitive* et *formaliter* spectatum, pertinetque ad intellectum; aliud, id ipsum apprehendere ita et non aliter esse, *ex* vel *cum imperio* voluntatis: secus non haberentur (et utinam non es-

(1) N^o. praec ad Inst. 1.

sent) tales homines, qui propter credibilitatis motiva veritatem Religionis revelatae et Catholicae agnoscunt, non tamen credunt seu *assentiuntur* sicut oportet.

Idem accidit in temerariis iudiciis, quae cum non fiant, nisi ubi rationes convenientiae vel pugnae sunt inanes vel apparentes, intellectus a rei veritate non necessario rapitur ad sic iudicandum: ergo si iudicat, hoc fit, voluntate vel imperante, vel non impediente dum debet, ac proinde iudicium tale, licet *formaliter* et *elicitive* ab intellectu procedat, tamen ob mediatum liberae voluntatis influxum, vertitur merito in culpam. Unde colliges etiam, quare affectiones e. g. odii vel amoris erga objecta de quibus iudicamus, plurimum influant in nostra iudicia, quamvis haec proveniant *elicitive* a solo intellectu.

Ex eodem influxu voluntatis in nostra iudicia facile colligitur, quare in rebus non immediate evidentibus debeamus iudicium suspendere, et prius adjuncta considerare, ne imprudenter et inconsulto iudicemus.

ARTICULUS II.

DE RATIONE.

56. Constitutivis rationis, in Logica [1] indicatis, hoc aliud addendum esse censemus, scilicet admittendam esse in rationali animo nostro, vim efformandi aliquas notiones universales immediate et sine abstractione ab ideis sensilibus: atque haec quaestio constituet primam propositionem huius articuli adversus sensistas, tam veteres quam recentiores, qui omnes nostras universales notiones ope abstractionis ab ideis sensilibus efformari contendunt. In altera huius articuli propositione adversus impios nostri praesertim aevi sophistas inquiremus, num distinctio humanarum cognitionum in eas, quae sunt *juxta, supra* et *contra* rationem sit adaequata, nec ne.

Juvât hic quoque pauca innuere de errore fundamentali et contrario rationi, qui continetur in methodo philosophandi, nunc quoque magno in usu, apud quosdam philosophos Germaniae. Isti enim post idealismum et formalismum imaginariarum Kantii, ad mysticum quemdam et absolutum

(1) Part. 2, art. 4, n. 49. in genere. In particulari vero, ibidem n. 50. et artic. 5. 6. et 7.